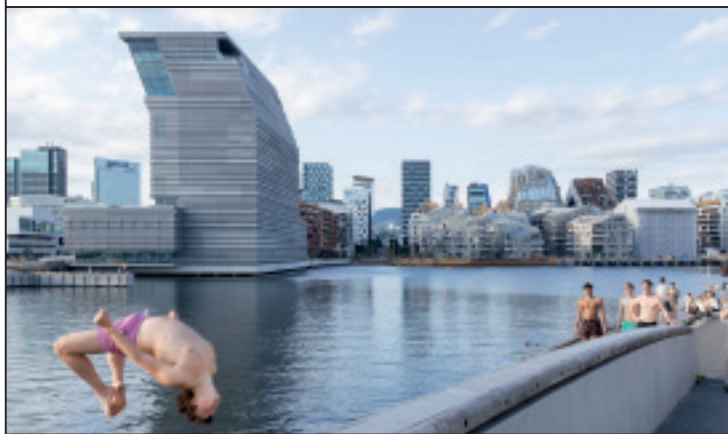

Edvard Munch va llegir la seva obra a Oslo perquè es creés un museu on allotjar-la. Aquesta mostra presenta per primera vegada el procés des de la concepció del projecte fins a la construcció de l'edifici l'octubre de 2021, sota l'autoria d'Estudio Herreros. L'exposició documenta una nova forma de fer arquitectura, pensar les institucions culturals i crear ciutat.

Estudio Herreros

ARXIUS LAMBDA. EL PROJECTE DEL MUSEU MUNCH D'OSLO

29.10.2021 – 20.02.2022

MUNCH

[LA VIRREINA]
CENTRE
DE LA IMATGE

Ajuntament de
Barcelona

Realitzada en cooperació amb CentroCentro, de Madrid, i arc en rève, de Bordeus, aquesta mostra documenta els dotze anys de treball que l'Estudio Herreros ha dedicat al projecte del Museu Munch d'Oslo, l'obertura del qual, l'octubre de 2021, coincideix amb la presentació de La Virreina Centre de la Imatge.

El nom de l'exposició, *Arxius Lambda*, utilitza el lema en el qual es va emparar la proposta per preservar el seu anonimat en el concurs internacional i que, inusualment, va ser usada pels mitjans fins que es va començar a construir l'edifici. Lluny de les gramàtiques emprades per les exposicions d'arquitectura, la idea d'arxiu al·ludeix aquí a tot un seguit de materials que documenten la història interna del projecte i que mai veuen la llum, ja que solen ser considerats com «paper burocràtic» per part dels estudis, els quals arriben a redibuixar els plànols per a unes publicacions netes que desproblematitzen els edificis a què es refereixen.

Enmig d'una conjuntura on la major part dels museus està repensant les seves atribucions i els seus sentits públics, considerem necessari apropar-nos a un cas radicalment diferent: el d'una institució museogràfica que es construeix des de zero, el d'una ciutat que transforma la seva fisonomia amb l'aparició d'un nou element arquitectònic, el d'uns usos ciutadans i col·lectius que donen sentit a una infraestructura cultural.

Així, *Arxius Lambda. El projecte del Museu Munch d'Oslo* mostra com les noves formes de fer arquitectura són el resultat d'intensos processos de diàleg polític i social, de col·laboracions a llarg termini entre agents diversos. Entre els nombrosos documents que es presenten, cal destacar les imatges inèdites que el fotògraf d'arquitectura Iwan Baan ha realitzat sobre l'edifici, les quals no el mostren des d'una perspectiva fetitxista o objectual, sinó des d'un prisma situat i d'ús imprevist.

L'exposició es completa amb un conjunt de diàlegs on les principals veus de l'escena internacional debaten sobre quins paradigmes renoven, avui, el llenguatge de l'arquitectura i la forma de viure les ciutats.

Als anys vuitanta s'inicia el desmantellament del port d'Oslo, que bloquejava històricament el contacte de la ciutat amb les aigües del fiord, un ambiciós projecte que implicaria importants treballs infraestructurals i d'edificació per esborrar del plànol de la ciutat tota barrera que dificultés la desitjada fusió entre els dos medis. L'any 2000 s'implanten les designacions «Passeig del Port» (Harbour Promenade) per descriure el somni col·lectiu de disposar d'una via de vianants i bicicletes que transcorregués sense interrupcions al llarg del litoral urbà, i «Ciutat del Fiord» (Fjord City) per anomenar un nou tipus d'urbs en què es convertiria l'anterior «Ciutat Portuària» (Port City).

La particularitat d'aquest projecte respecte d'altres similars del món és que, en lloc de reservar una franja ampla d'espai públic esquitxat d'equipaments, la ciutat residencial, comercial i d'oficines s'estén sobre els nous terrenys segons un model a escala de les persones, amb la presència mínima de cotxes a favor dels vianants, les bicicletes i els patinets, en què els equipaments sorgeixen associats a petits espais públics. Així apareixen la nova Estació Central de tren, l'Òpera, la Biblioteca Deichman i el Museu Munch, entre d'altres projectes, com a conseqüència de diversos concursos internacionals.

L'any 2008 es publica la convocatòria del concurs corresponent al Museu Munch, que pretén donar resposta després de diversos intents fallits a la condició expressada pel mateix Edvard Munch (1863-1944) en el seu testament de llegar tota la seva obra a la ciutat d'Oslo amb la condició que es construís un museu per acollir-la, amb el benentès que l'edifici alçat el 1963 al barri de Toyen era una construcció temporal. El procés de selecció de concursants proposa una llista de vint despatxos d'arquitectura de totes les generacions, deu dels quals mai havien dissenyat un gran museu, per competir per l'encàrrec sota el judici d'un nodrit jurat també internacional amb representació d'arquitectes i urbanistes, així com de l'Administració. Al març de 2009 s'emet el veredicta a favor d'Estudio Herreros, amb seu a Madrid.

La proposta d'Estudio Herreros aporta l'heterodòxia tipològica que suposa desenvolupar un museu en els tretze nivells d'un desenvolupament vertical que es proposa com una expressió a la silueta de la ciutat d'un somni col·lectiu amb el valor afegit de l'alliberament del sòl per als vianants. L'esquema consisteix a enllaçar, mitjançant la torre d'espais expositius i circulatoris, un vestíbul que es concep com una gran plaça equipada amb un altre espai públic de caràcter lúdic que és un observatori sobre la ciutat. Per la seva banda, l'informe del jurat destaca la vocació urbana i expressiva del volum respecte de les seves quatre orientacions; la qualitat de la logística interna, servida per la verticalitat de la secció; la definició coherent dels sistemes i subsistemes constructius, tot i tractar-se d'un concurs d'idees; i l'ambiciosa proposta mediambiental que acompanya el projecte amb el propòsit de fer-ne una realització pionera en la matèria.

En aquell moment, Estudio Herreros ja s'ha fet acompanyar d'un nodrit grup d'experts de diversos països en les especialitats necessàries per realitzar un projecte d'aquesta envergadura (aprox. 27.000 m²) i ha hagut de dissenyar un mètode de treball col·laboratiu entre tots ells que arribarà a implicar fins a cent persones al llarg del procés.

VEUS, un procés participatiu

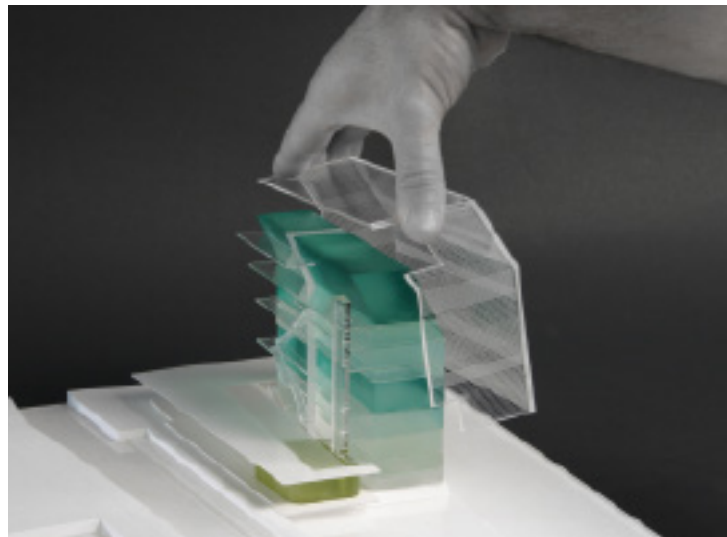
Des d'aleshores, Estudio Herreros es veurà immers en un procel·lós procés de disseny i construcció en el qual el diàleg i el treball en equip seran molt més que bons desitjos enunciats sense més; la cultura de la presa de decisions elimina la figura habitual en altres contextos que ostenta la capacitat de tancar les converses extremant el contingut democràtic a la pràctica del diàleg especulatiu; i les pràctiques pel que fa a discussions polítiques i participació ciutadana ja són habituals al país i formen part de la seva cultura.

Tot això anirà acompanyat d'una insistent presència en premsa, televisió, innombrables entrevistes, presentacions i reunions de tot tipus en què el projecte es veurà afectat i se'n demanaran canvis i adaptacions que de mica en mica faran

que adopti la forma definitiva. Aquestes condicions en què s'exerceix la pràctica de l'arquitectura en el context noruec afecten absolutament els resultats del disseny i la forma de comunicar-los.

Estudio Herreros ha de posar en marxa un sistema de treball en què és tan important la tasca pública com l'operativa al despatx, i ha d'entendre que les decisions del projecte ja no es prenen exclusivament en el seu entorn, sinó que moltes vegades sortiran de les taules de reunions amb múltiples intervinents. Cal, per tant, aprendre a escoltar i explicar en comptes de convèncer i imposar, a mostrar disponibilitat a no considerar tancat el projecte; en definitiva, a convertir-se ells mateixos en agents d'una conversa múltiple en la qual no sempre tindran el paper de director. Aquest procés es repeteix en tres nivells: professional, pel que fa a la feina en equip i la recerca de la màxima coherència entre disciplines; social, en el diàleg amb els diferents agents ciutadans tant en persona com a través dels mitjans o les presentacions públiques; i polític, ja que, al capdavant, totes les decisions han de ser sancionades per l'assemblea municipal, que té en tot moment la possibilitat d'aprovar o cancel·lar el projecte. De fet, en els últims cinquanta anys són innumerable els projectes cancel·lats com a conseqüència d'aquests processos en qualsevol moment del seu desenvolupament.

Hi ha dos actes que marquen aquest procés, que s'entendrà amb gran intensitat fins al començament de les obres el 2014. Ens referim als «banquets platònics» convocats en coincidència amb l'exposició sobre el treball de l'estudi que realitza la galeria d'arquitectura ROOM a Oslo el 2011, i la desfilada de torxes del 2012 que reclama a la municipalitat la construcció del museu. Els banquets es van concebre com una sèrie de converses al voltant del contingut infraestructural de la cultura, les institucions i la societat civil. Sense esmentar el cas del Museu Munch, l'objectiu era explicar que el món estava immers en una conversa sobre aquests assumptes, que es completen amb la necessitat de reescriure la història i la seva memòria i redefinir els conceptes de comunitat, tot això amb la intenció de demostrar que el nou Museu Munch ja era

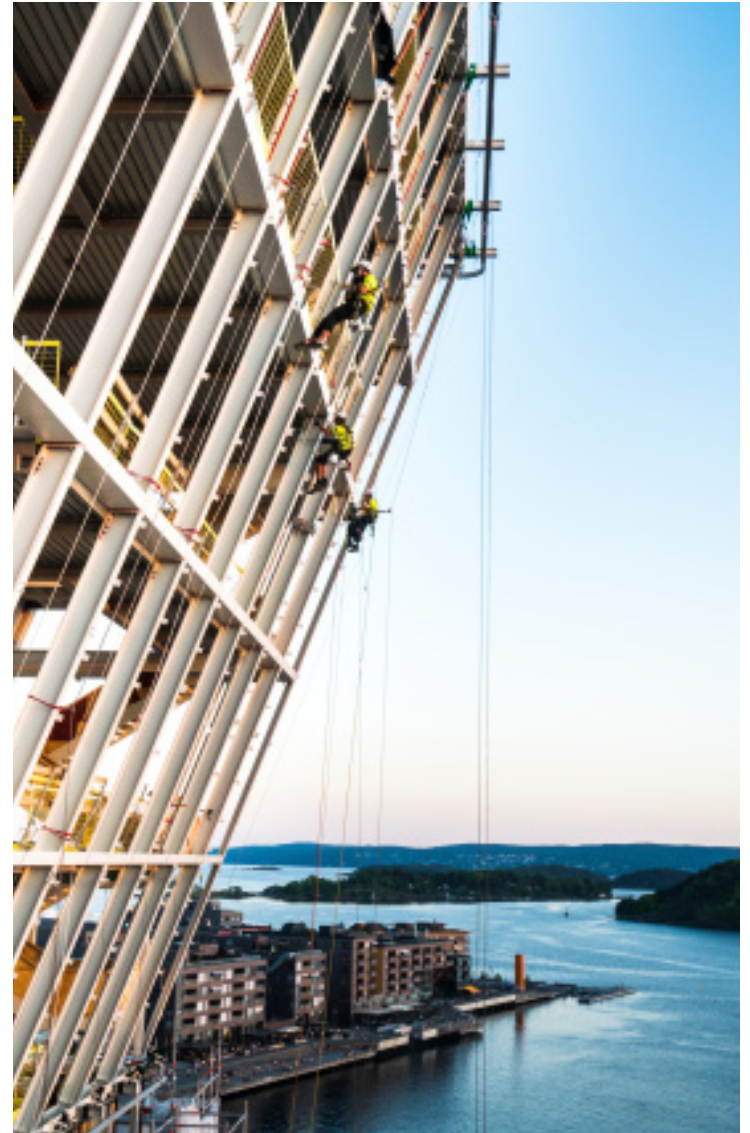
Maqueta conceptual sobre les densitats i transparències de l'edifici

Projecte urbà Oslo Fjord City, en el qual conviuen habitatges amb institucions culturals en una ciutat de vianants i ciclistes

© Einar Aslaksen

Coronament de l'encofrat lliscant que va erigir el cos estructural de l'edifici en 24 dies © Tove Lauluten

Brigada d'escaladors que va construir la façana del museu i actualment la manté © Høyden AS - Thomas Horgen

Logo MUNCH dissenyat per NorthDesign en sintonia amb la geometria de l'edifici

part d'aquesta conversa. La desfilada de torxes (*torch parade*) convocada per una sèrie de ciutadans partidaris de la construcció del museu s'acull a aquesta modalitat de manifestació civil sense contingut polític a la qual assisteixen les persones com a ciutadans. La seva destinació és la finestra de l'alcaldia d'Oslo, davant de la qual se sol·licita el final de les converses per procedir a la construcció de l'edifici. El mateix poble que havia deixat en suspens el projecte sotmetent-lo a una intensa fiscalització es dona per satisfet i ho comunica amb aquest acte públic.

CONSTRUCCIÓ, un entorn experimental

El procés constructiu del Museu Munch és un esdeveniment tècnic de gran ambició amb importants connotacions socials i polítiques. L'obra es converteix en un banc experimental de tots els capítols del projecte i accepta el repte que marca el programa Future Built del govern noruec, que redueix la petjada de carboni dels edificis i la traçabilitat dels seus components en un 45% respecte del que es considera habitual. La diversitat d'oficis en obra construeix un gresol de nacionalitats: encofradors equatorians, soldadors polonesos, fusters catalans, capatassos suecs, etc., esquitxen l'obra de llengües diferents i emissores de ràdio en què s'escolta vallenato, oberek, rumba... En un moment màgic apareixen els escaladors, una legió de joves enamorats de la natura que s'incorporen a la construcció i el manteniment de l'edifici realitzant una fusió de l'artificial amb el natural que demostra que les millors solucions no sempre són les més tècniques.

L'edifici està construït literalment sobre l'aigua. La plataforma de contenidors sobre la qual s'hauria d'assentar era en realitat un farciment d'una capacitat portant pèssima que va obligar a eliminar els soterranis i ancorar l'edifici al fons del fiord mitjançant pilons de 40 m. La concepció de l'esquema separant el programa entre podi i torre, i el d'aquesta última en circulacions (museu dinàmic) i sales d'exposició i departaments (museu estàtic) deriva en la convivència de dues estructures, una construïda amb acer reciclat i materials

lleugers, i una altra construïda amb formigó de baixa emissió de CO₂. Per a la construcció del cos de formigó es va utilitzar un encofrat lliscant que va erigir un volum de 65 x 20 x 45 m d'altura en 24 dies i que va traslladar a l'arquitectura una tecnologia associada a l'explotació del petroli, just en el moment en què el govern estableix una moratòria en l'extracció de cru del Pol Nord.

Els sistemes de climatització segueixen un esquema descentralitzat basat en unitats petites distribuïdes per l'edifici, amb la consegüent versatilitat en la regulació i l'estalvi energètic. L'aire de les sales d'exposició, molt exigent quant a temperatura i contingut, es fa recircular fins a tres vegades per dependències menys exigents, de manera que només es climatitzen a consciència els espais que contenen art. L'aigua del fiord i el seu fons proporcionen l'energia neta necessària no només per a l'edifici sinó per a tot el seu entorn, mitjançant sistemes basats en la diferència de temperatura. Els vidres tenen una cambra estanca en la qual s'allotja un gas que augmenta de pressió amb la calor i contribueix definitivament al comportament tèrmic de l'edifici, juntament amb els aïllaments d'alta eficiència i notable gruix que controlen la inèrcia tèrmica de la massa.

Dotze anys de procés de disseny i construcció han obligat a actualitzar el pla de construcció sostenible inicial per adaptar-lo als nous corrents i mantenir l'edifici en l'avantguarda de la lluita contra el canvi climàtic. Aquell sistema sostenible del concurs, basat en sofisticades germandats entre arquitectura i instal·lacions, ha derivat en un cas exemplar del model *passive house* en què és l'edifici, amb els seus materials, inèrcies i capacitats per regular-se a si mateix, el veritable responsable de l'èxit mediambiental. En aquest capítol juga un important paper l'última capa de la façana d'alumini reciclat perforat, que protegeix de l'assolellament i redueix els guanys tèrmics alhora que atorga al visitant una experiència inèdita pel que fa a la contemplació de la ciutat des de l'interior de l'edifici, cosa que li permet establir valuoses connexions entre l'art de Munch i la història d'Oslo que es descobreix en el moviment ascendent de la visita.

ACOMPANYANTS, col·laboracions transdisciplinàries

Al llarg dels dotze anys que han calgut per dissenyar i construir el Museu Munch, s'han succeït una sèrie de col·laboracions amb autors convidats que han enriquit el projecte i l'edifici amb la confluència de diverses autories i treballs realitzats per tercers, coordinats per Estudio Herreros.

El sistema mobilitzat per generar aquestes col·laboracions ha estat el del concurs entre especialistes, amb les limitacions més pertinents en cada cas. Una d'aquestes convocatòries, en què Estudio Herreros ha format sistemàticament part dels jurats, va ser la que va convidar els joves dissenyadors noruecs a realitzar el mobiliari de les zones de descans de l'edifici, inclòs el banc de les sales d'exposició. Si tot museu ha de tenir un banc on seure per contemplar les obres, especialment les més grans, Edvard Munch té alguns formats tan colossals que fan imprescindible aquesta peça. L'estudi format per Jonas Ravlo Stokke i Andreas Engesvik es va endur el premi, i ha realitzat un delicadíssim treball d'integració formal, matèrica i cromàtica de les seves peces amb l'edifici.

The Mother de Tracey Emin va guanyar el concurs per invitació per intervenir en la petita illa a la desembocadura de riu Akerselva, que remata el passeig que recorre la façana oest del museu. Aquesta iniciativa ja havia estat anunciada pels arquitectes en la seva proposta de concurs, quan van manifestar el seu desig de renunciar a aquesta part del projecte a favor d'una intervenció artística de l'espai, que ara comptarà a més amb el complement del disseny paisatgístic de J&L Gibbons.

La museografia és una especialitat significativa en un cas com el que ens ocupa, que vol ser neutral respecte del contingut artístic i que ha evitat tota servitud dels comissaris respecte de l'arquitectura. Manthey Kula (Beate Hølmekbakk i Per Tamsir) van aconseguir l'adjudicació de la instal·lació de les sales per a la col·lecció permanent, gràcies al seu disseny capaç d'imprimir un fort caràcter espacial al desplegament expositiu i de ser alhora tan versàtil i efímer com calgui.

Davant d'un nodrit grup de candidats, els creadors d'identitats i marques North Design, establerts a Londres, van aconseguir l'encàrrec de dissenyar la imatge i el tractament gràfic de l'edifici, per la qual cosa van proposar un sistema de treball obert i coordinat amb l'arquitectura. La seva proposta de reduir el nom del museu a «MUNCH», fent-se ressò de la morfologia de l'edifici i dels materials destil·lats per fonamentar la seva proposta, va definir un resultat molt satisfactori que ha donat la volta al món.

Aquests projectes dins del gran projecte principal tenen prou autonomia per identificar l'autoria dels seus responsables i constitueixen una demostració de fins a quin punt la col·laboració entre generacions, camps d'acció i locals amb forans pot generar oportunitats insospitades d'activitat. El diàleg torna a la primera línia d'acció per fer possible la convivència de tothom, en un complex procés que no només ha volgut ser experimental en allò constructiu, sinó també en els mètodes de treball i el paper atorgat als protagonistes que en algun moment han passat per les taules de treball.

Amb la col·laboració de:

PLANTA
FUNDACIÓ
SORIGUÉ

Comissari: Valentín Roma

DL B 17511-2021

La Virreina Centre de la Imatge
Palau de la Virreina
La Rambla, 99. 08002 Barcelona

Horari: de dimarts a diumenge
i festius, d'11 a 20 h
Entrada gratuïta

#ArxiusLambda

@lavrreinaci

barcelona.cat/lavirreina